

tyce państw skandynawskich, nadbałtyckich, Półwyspu Iberyjskiego, Europy Środkowo-Wschodniej, krajów Ameryki Środkowej oraz Azji (zwłaszcza Japonii).

Recenzowana książka ukazała się w nakładzie zaledwie kilkuset egzemplarzy. Stanowi ona jedną z pierwszych pozycji w historiografii polskiej, która podejmując się oceny europejskiej polityki zagranicznej Niemiec okresu międzywojennego, zrywa z tradycyjnym spojrzeniem na ten problem przez pryzmat stosunków polsko-niemieckich oraz wywołanej i przegranej przez faszyzm hitlerowski II wojny światowej. Stąd będzie ona z pewnością użyteczna w poznaniu przez czytelnika tej interesującej, a zarazem kontrowersyjnej problematyki, co ułatwić może dodatkowo wyposażenie książki w indeks osobowy.

Dariusz Matelski

Auf dem Weg zum Binnenmarkt. Europäische Integration und deutscher Föderalismus. Herausgegeben J. Thies, W. Wagner. Verlag für Internationale Politik GmbH, Bonn 1989, 336 ss.

Książka prezentuje wybór artykułów i dokumentów opublikowanych w latach 1986-1988 na łamach czasopisma „Europa Archiv”. Redakcja wybrała te teksty, które omawiały najważniejsze problemy dla Wspólnoty u schyłku lat osiemdziesiątych i u progu tworzenia jednolitego rynku wewnętrznego w 1992 r. Stąd też obok artykułów dotyczących realizacji Jednolitego Aktu Europejskiego (R. Hrbek, T. Läufer) zamieszczono bogaty wybór materiałów poświęconych RFN i roli tego kraju w procesie tworzenia Europy bez granic (K. O. Nass, R. Hellwig, E. Stoiber, G.-B. Oschatz, H. Risse), a także stosunków Wspólnoty z krajami spoza ugrupowania (E. Rhein, H. Krenzler). Czytelnik znajduje tu również artykuły prezentujące zagadnienia: produkcji rolnej we Wspólnocie (S. L. Mansholt), ochrony środowiska (J. Østrøm Møller), Europejskiej Unii Walutowej (N. Klöten) i azylu (A. Casella). Część artykułową kończy *résumé* dokonań Wspólnoty w pierwszym półroczu 1988 r.

Uzupełnieniem części artykułowej jest wybór dokumentów, usystematyzowanych w półroczne przedziały czasowe wyznaczone kolejną zmianą przewodniczącego Rady i prezentujące działania podejmowane przez Wspólnotę. Czytelnik znajdzie tu zarówno tekst Jednolitego Aktu Europejskiego, jak i deklaracje przyjęte przez członków Wspólnot w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej oraz wybór oświadczeń Parlamentu Europejskiego. W książce zamieszczono również wywiad udzielony w 1988 r. przez Margaret Thatcher, którego motywem przewodnim był stosunek do przyszłego rozwoju Wspólnot Europejskich.

Ilona Romiszewska

Das Ende der Teilung: der Wandel in Deutschland und Osteuropa. In Beiträgen und Dokumenten aus dem „Europa Archiv”. Hrsg. von Jochen Thies, Wolfgang Wagner. Verlag für Internationale Politik, Bonn 1990, 340, ss.

Zmiany w Europie i nowe perspektywy jej rozwoju są przedmiotem licznych obserwacji, studiów i analiz naukowych. Bardzo aktywny w tym względzie jest *Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik* w Bonn, którego organem naukowym jest czasopismo „Europa Archiv”. Na przełomie lat 1989/90 podjęło się ono opublikowania książki obejmującej prace dotyczące zmian

politycznych, ekonomicznych i społecznych zachodzących w Europie. Uwzględniono w niej różne punkty widzenia tych problemów: amerykański, radziecki, brytyjski i francuski, a także niemiecki, austriacki i krajów Europy Wschodniej.

W wydanej publikacji przedstawione zostały najważniejsze dokumenty i szereg wybranych prac naukowych dotyczących zmian na kontynencie europejskim i perspektywicznych scenariuszy rozwoju Niemiec i Europy jako konsekwencji zachodzących transformacji. Poruszone w niej zostały takie zagadnienia, jak: postkomunistycznej Europy, rok 1989 jako nowa cezura czasowa, zmiany w Europie a dwa państwa niemieckie, poszukiwania nowego porządku europejskiego, Niemcy w Europie, „jesienna rewolucja” w NRD i jej stosunki ze Wschodem i Zachodem, wspólna Europa — szkice dotyczące trudnej drogi, koniec komunizmu, dynamika niemieckiego zjednoczenia, zmiana stanowiska radzieckiego wobec kwestii niemieckiej, postawa amerykańska w sprawie zjednoczenia Niemiec, francuskie stanowisko wobec jedności Niemiec, Wielka Brytania a problem niemiecki, Wiedeń a zjednoczenie Niemiec, NRD a Wspólnota Europejska, pogłębienie stosunków ze Wspólnotą jako krok do jedności Niemiec, rozwiązanie bloków i europeizacja Niemiec, rola Niemiec w ustanowionym nowym systemie bezpieczeństwa europejskiego, prawne problemy zjednoczenia Niemiec, kwestia niemiecka a bezpieczeństwo europejskie, NRD po wyborach z 18 marca 1990 r., w sprawie polityki europejskiej zjednoczonych Niemiec. Wśród innych zwraca uwagę praca ministra Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej Krzysztofa Skubiszewskiego dotycząca jednoczenia się narodowego i państwowego Niemiec oraz ogólnych problemów europejskich, w tym także spraw polskich związanych ze zjednoczeniem Niemiec.

Obszerną część publikacji stanowi zbiór dokumentów związanych ze zmianami politycznymi w NRD i w Europie, współpracą między Wschodem i Zachodem w Europie oraz drogą do jedności Niemiec i stosunkami niemiecko-niemieckimi.

Na podstawie opublikowanych prac i dokumentów należy stwierdzić, że dynamika procesu jednoczenia się Niemiec związana jest ściśle z zagadnieniami integracji i współpracy ogólnoeuropejskiej. Problemy te uwidaczniają się szczególnie w sferze integracji ekonomicznej Niemiec, której proces nie został jeszcze zakończony.

Wartość publikacji polega głównie na aktualności podjętych tematów oraz prezentacji różnych punktów widzenia spraw jedności niemieckiej i zmian systemowych dokonujących się w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Ważną rolę w rozwoju Europy i w dążeniu do jedności europejskiej, będą odgrywać zjednoczone Niemcy, które po rozpadzie RWPG stają się najważniejszym partnerem gospodarczym dla krajów dostosowujących się do gospodarki rynkowej i budujących demokratyczny system polityczny. Prezentowana praca może być szczególnie interesująca dla teoretyków i praktyków zajmujących się problematyką niemiecką i europejską.

Zdzisław W. Puślecki

INGO KOLBOOM: *Vom geteilten zum vereinten Deutschland — Bilder in Frankreich.* Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik e. V. Arbeitspapiere zur Internationalen Politik. Europa Union Verlag. Bonn 1991, 108 ss.

Zaskoczeni szybkim tempem zjednoczenia Niemiec, Europejczycy wykazali w pierwszym odruchu wielką rezerwę, a nawet niechęć. Jednakże w miarę upływu czasu uznali w swej większości prawo Niemców do własnego, niepodzielnego by-